KANNANOTTO

Valtakunnalliset järjestöt, Ihmisoikeuskeskus ja vanhusasiavaltuutettu vaativat: Hyvinvointialueiden on turvattava vanhusten ihmisarvoinen hoiva

Iäkkäistä yhä suurempi joukko jää vaille riittävää ympärivuorokautista palveluasumista. Samaan aikaan myös kotihoitoa saa yhä harvempi. Pääsyä näihin palveluihin on kiristetty kohtuuttomasti. Riittävä hoiva ja huolenpito kuuluvat iäkkäiden perus- ja ihmisoikeuksiin. Hyvinvointialueilla on vastuu varmistaa, että nämä oikeudet toteutuvat käytännössä.

Iäkkäiden ympärivuorokautisesta palveluasumisesta puuttuu asukkaiden itsemääräämistä turvaava lainsäädäntö. Tämä lisää riskiä perusteettomille rajoitustoimille ja perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksille. Loukkauksien kohteena voivat olla esimerkiksi yksityisyyden suoja, henkilökohtainen vapaus ja turvallisuus. Sääntelyn puuttumisesta huolimatta hyvinvointialueiden tulee varmistaa, että ympärivuorokautisessa palveluasumisessa iäkkäiden itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan ja rajoittamiseen turvaudutaan vain viimesijaisesti ja lain sallimissa tilanteissa.

Vanhusasiavaltuutettu, Ihmisoikeuskeskus sekä 12 valtakunnallista järjestöä katsovat, että hyvinvointialueiden on turvattava iäkkäiden oikeus ympärivuorokautiseen palveluasumiseen ja hyvään ja ihmisarvoiseen hoivaan. Ehdotamme hyvinvointialueille kolmea toimea tilanteen ratkaisemiseksi.

1. Hyvinvointialueiden tulee varmistaa iäkkäiden ihmisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen ympärivuorokautisessa palveluasumisessa

Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on ollut toistuvasti vakavia ongelmia rajoitustoimien käytössä. Hoivakodeissa asuvien vanhusten toimintaa rajoitetaan esimerkiksi kiinnittämällä heitä tuoliin tai vuoteeseen pitkiksi ajoiksi. Myös kemiallinen rajoittaminen rauhoittavien lääkkeiden avulla on yleistä. Taustalla voi olla puutteita henkilöstön osaamisessa, henkilöstön riittävyydessä tai henkilöstön vaihtuvuudessa.

Vaikka iäkkäiden itsemääräämisoikeuden edistämistä koskeva tarkempi lainsäädäntö puuttuu, tulee hyvinvointialueiden varmistaa omissa ja hankkimissaan palveluissa, että itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on toiminnan lähtökohta ja että rajoittamista

ehkäistään suunnitelmallisesti. Tämä edellyttää riittävää henkilöstöä ja osaamista, asianmukaisia toimintatapoja ja iäkkäiden tarpeisiin soveltuvaa fyysistä hoivaympäristöä.

2. Hyvinvointialueiden tulee parantaa ympärivuorokautisen palveluasumisen saatavuutta

Iäkkäiden pääsyä ympärivuorokautiseen hoivaan on kiristetty kohtuuttomasti. Tämä on johtanut siihen, että kotona asuu yhä heikommassa kunnossa olevia iäkkäitä liian vähäisten palveluiden tuella.

Kotihoidossa ja yhteisöllisessä asumisessa asuu iäkkäitä, joiden hoivan ja palveluiden tarve edellyttäisi ympärivuorokautista palveluasumista. Moni iäkäs tarvitsee apua vuorokauden kaikkina aikoina. Jos tarvittavaa apua ja hoivaa ei voida turvallisesti järjestää kotihoidossa tai yhteisöllisessä asumisessa, tulee iäkkään saada ympärivuorokautisen palveluasumisen paikka oikea-aikaisesti.

Palvelupaikkaa valittaessa on huomioitava myös iäkkään oikeus saada palvelua omalla kielellään ja oikeus säilyttää yhteys perheeseen ja muihin läheisiin. Se toteutuu sijoittamalla vanhus hoivakotiin, jossa perheellä ja läheisillä on lähimatka huomioon ottaen mahdollisuus vierailla.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on antanut useita huomautuksia hyvinvointialueille iäkkäiden palveluiden heikosta saatavuudesta sekä pitkistä jonotusajoista. Hyvinvointialueiden tulee arvioida ympärivuorokautisen palveluasumisen saatavuutta ja varmistaa, että palvelua järjestetään todellista tarvetta vastaavasti.

3. Hyvinvointialueiden tulee varmistaa riittävä henkilöstö ja osaaminen

Tällä hetkellä ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on usein liian vähän työntekijöitä suhteessa vanhusten tarpeisiin. Vanhusten päästessä ympärivuorokautiseen palveluasumiseen, he tarvitsevat aiempaa enemmän apua. Jos henkilöstön määrä ja osaaminen eivät vastaa asukkaiden tarpeita, hoidon laatu ja turvallisuus vaarantuvat ja myös perusteettoman rajoittamisen riski kasvaa. Tällainen tilanne loukkaa haavoittuvassa asemassa olevien vanhusten perus- ja ihmisoikeuksia.

Ympärivuorokautisen palveluasumisen lakisääteinen vähimmäishenkilöstömitoitus laskettiin vuoden 2025 alussa 0,6:een välitöntä asiakastyötä tekevään työntekijään asukasta kohden, kun se vielä edellisenä vuonna oli 0,65. Henkilöstömitoituksen laskun myötä suurin osa ympärivuorokautisen hoivan yksiköistä on laskenut mitoitustaan. Henkilöstömäärä on THL:n tietojen mukaan laskenut vuodesta 2024 vuoteen 2025 seitsemällä prosentilla, vaikka ympärivuorokautisen palveluasumisen asukasmäärä ei ole vähentynyt.

Hyvinvointialueiden tulee varmistaa, että ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstön määrä ja osaaminen vastaavat iäkkäiden tarpeita. Tämä tulee ottaa huomioon paitsi hyvinvointialueen itse tuottamissa palveluissa niin myös kilpailutusten kautta hankituissa ostopalveluissa, sopimuksissa ja niiden valvonnassa.

Hyvinvointialueilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, toteutuvatko iäkkäiden oikeudet riittävään hoivaan, turvallisuuteen ja itsemääräämiseen käytännössä. Talouden sopeuttaminen ei saa johtaa siihen, että palveluiden saatavuus, henkilöstön riittävyys tai iäkkäiden perus- ja ihmisoikeudet vaarantuvat.

Allekirjoittajat:

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry
Eläkeliitto ry
Eläkeläiset ry
Folkhälsan
Ihmisoikeuskeskus
Ikivihreät eläkeläiset ry
Kansallinen senioriliitto ry
KRELLI Kristilliset eläkeläiset ry
Muistiliitto ry
Omaisena edelleen ry
Svenska pensionärsförbundet rf
Vanhusasiavaltuutettu
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry
Vanhustyön keskusliitto ry